

Bidrag til det 19de århundredes kirke- historie

af L. Koch.

1. Det gamle testaments revision.

Biskop Mynster bemærker i »Meddelelser om mit levnet« s. 195, at den kommission, der havde revideret det nye testamente, var villig til også at foretage revisionen af det gamle testaments oversættelse; men kongen vilde den gang ikke give samtykke dertil, fordi han havde noget imod, at det gamle testamente blev udbredt i almuen. Det er rimeligt nok, at Mynster har været rigtig underrettet om kongens mening om denne sag. Men det var dog ikke ham, der bevirkede, at revisionen ikke fandt sted; der er aldrig gjort nogen forestilling til ham om den. Derimod ansøgte biskop Münter som revisionskommissionens formand under 27 juli 1819 om tilladelse til at tage fat på det gamle testamente, men tillige om, at der måtte tillægges kommissionens sekretær en årlig løn, så længe arbejdet varede. Da der altså var tale om et pengespørgsmål, kunde kancelliet ikke forestille sagen for kongen, før det havde korresponderet med rentekamret, for hvilket det foreslog at ansætte den omtalte løn til 300 rd. Dette svarede, at det under finansernes nuværende tilstand måtte fraråde så vel denne som enhver udgift, der ikke

var uopsættelig. Som en følge heraf tilkendegav kancelliet biskoppen, at det ikke turde gøre forestilling til kongen, før biskoppen havde afgivet sin betænkning over de finansdeputeredes erklæring, hvilket vel omtrent vilde sige: før han havde anvist udvej til at skaffe pengene. Denne erklæring synes aldrig at være afgivet, og sagen strandede altså, som så meget i den tid, på pengemanglen.

1.

Biskop Münter til kongen.

Aller nådigste konge!

Da den af Deres kongelige majestæt til revision af den danske oversættelse af det nye testamente aller nådigst anordnede kommission nu har fuldført det den overdragne hverv, og ved dette arbejde har fået øvelse i at sammenligne en oversættelse af de hellige bøger med originalerne og at rette alene det, som behøvede forbedring, uden at udslette det præg af alderdom, disse, den guddommelige åbenbarings kilder, stedse må beholde, i hvad sprog de end oversættes, så vover jeg i aller dybeste underdanighed at andrage på, at det måtte aller nådigst behage Deres majestæt ligeledes at lade oversættelsen af det gamle testaments bøger revidere, for at den udgave af den hellige skrift, som vil atter blive fornøden efter nogle års forløb, kan komme til at indeholde en aldeles forbedret tekst.

Arbejdet er ikke ringe. Det gamle testamente er vist nok fire gange så stort som det nye; dets bøger ere langt ældre end hint og skrevne i et aldeles uddød sprog, og seks år i det ringeste ville gå hen med revisionen, om end de mænd, det måtte behage Deres majestæt at beskikke dertil, anvende tvende møder hver uge derpå. Men overbeviste om vigtigheden af dette foretagende, ere de mænd, som have revideret oversættelsen af det nye testamente, hjærteligen beredte til at træde sammen på ny, så fremt det måtte behage Ds. maj. at betro dem denne

forretning, og ønske de i så fald alene, at, da én af deres medarbejdere, professor Brøndsted, er fraværende, og der til dette arbejde fordres dybere kendskab til de østerlandske sprog, de tvende professorer i samme, etatsråd Nicolai Christopher Kall og professor Johan Ludvig Rasmussen, måtte tillige med dem beordres til dette arbejde.

Og vover jeg herved aller underdanigst at bringe følgende bestemmelser i forslag:

1. At revisionen skal ske efter de samme regler, efter hvilke oversættelsen af det nye testamente er bleven forbedret.
2. At kommissionen, når den først ved fælleds bearbejdelse af én eller flere bøger har erhvervet sig vished om enheden i behandlingsmåden, deler sig, for at fremme arbejdet, i tvende sektioner, hvis personale dog bør skiftevis forandres, og at sekretæren, som vælges blandt kommissionens medlemmer, tager del i begge sektioners arbejde.
3. Men da sekretæren, hvis forretning det er at bearbejde de afsnit, som i enhver samling skulle revideres, at optegne de rettelser, man er bleven enig om, at redigere den således forbedrede tekst og besørge de fornødne afskrifter af samme, samt under trykningen, så fremt arbejdet vinder Deres majestæts allernådigste bifald, at have omsorg for udgavens korrekthed, ved alt dette vil vorde meget sysselsat og hindret fra noget andet literært arbejde, så indstilles allerunderdanigst, at det måtte behage Deres majestæt at forunde ham derfor et årligt honorarium, så længe kommissionen varer.

Og når da Deres maj. aller nådigst samtykker i dette aller underdanigste forslag, så tør jeg med fuldkommen forvisning love, at de mænd, De vilde betro dette vigtige arbejde, skulle taknemligen og med redelig nidkærhed be-

stræbe sig for, at Deres majestæts landsfaderlige hensigt vorder opfyldt.

København d. 27 juli 1819.

Allerunderdanigst

F. Münter.

2.

Rentekamret til kancelliet.

Det kgl. danske kancelli har under 24 f. m. behaget at forlange vor erklæring, om der af finanserne kunde i visse år udredes et årligt honorarium af 300 rbd. sølv til sekretæren i den kommission, som det aller nådigst måtte overdrages at revidere oversættelsen af det gamle testamenteres bøger.

Så vigtigt, som vi må erkende dette arbejde at være, og så villige, vi i betragtning deraf under andre omstændigheder vilde være til aller underdanigst at andrage på et bidrag af finanskassen til dets udførelse, så meget må vi dog under finansernes nuværende tilstand anse det for vor pligt indtil videre at fraråde så vel denne, som enhver udgift, der ikke er af den natur, at den aldeles ingen udsættelse tåler. Dette kan med den her omtalte ikke være tilfældet, da det offentlige for det første er forsynet og vil kunne behjælpe sig med den gamle oversættelse, hvoraf nylig tilligemed den reviderede oversættelse af det nye testament et nyt oplag er udkommet.

Den hidsendte forestilling fra biskoppen af Sællands stift følger hermed tilbage.

De deputerede for finanserne, den 27 september 1819.

3.

Kancelliet til biskop Münter, d. 19 oktober 1819.

Deres højærværdighed har i en forestilling til kancelliet af 27 juli sidstleden andraget på, at den til revisionen af det nye testament aller naadigst anordnede kommission nu, fter at have fuldført det den overdragne hverv, måtte

bemyndiges til at revidere oversættelsen af det gamle testaments skrifter og derhos indstillet, at sekretæren i kommissionen, som vælges blandt dens medlemmer, måtte forundes et årligt honorarium, så længe kommissionen varer.

I anledning af sidstnævnte indstillingspost tilskrev man de finansdeputerede, om de måtte være villige til at bidrage til, at et årligt honorarium af 300 rbd. sølv udredes til sekretæren for kommissionen af den kongelige kasse. [Referat af disses svar].

Kancelliet er villigt til med aller underdanigst forestilling at andrage på, at en kommission nedsættes i det omhandlede øjemed; men forinden dette sker, skulde man tjenstlig udbede sig Deres højærværdigheds betænkning med hensyn til de finansdeputeredes ytring i denne sag behagelig meddelt.

II. Grundtvigs ansættelse i Præsto 1821.

I »Kirkespejlet«, 2. udg. s. 339 hedder det: »Vel havde jeg lidt åbenmundet betroet det kongelige danske kancelli, at jeg vilde ingen præstestilling have udenfor hovedstaden, og igennem sit meget åbenmundede hoved, excellencen Kaas, havde kancelliet igen betroet mig, at inden volden, lige i næsen på bispen og det høje præsteskab, fik jeg, især efter det farlige sammenstød på Roskilde landemode, ingen ansættelse. Men begge dele skete dog lige fuldt.«

Den samtale med Kaas, som her sigtes til, må rimeligvis være forefalden på et tidligere tidspunkt. Ti Grundtvig tager fejl, når han tror, at kancelliet i 1821 modsatte sig hans ansættelse i hovedstaden. Tvært imod indstillede det ham til københavnske embeder både dette og det følgende år. Hvad der var sket, betragtes som glemt, og hverken fra biskoppens eller kancelliets side gøres der forsøg på at opgrave de gamle historier.

I året 1820 vare præsteembederne til citadellet samt til Fredriks hospital og fødselsstiftelsen blevne ledige. Disse to embeder havde vel været forenede både under den afdøde præst, Rasmus Kjørulf, og hans formand, men der var ingen resolution for, at det skulde vedblive at være tilfældet; de bleve derfor opslåede hver for sig, og medens nogle søgte dem begge i forening, søgte andre dem enkeltvis. Kancelliet gjorde derfor under 3 januar 1821 en dobbelt forestilling, idet det overlod til kongen, om han vilde besætte begge embederne med én mand, eller besætte dem hvert for sig. I det første tilfælde indstilledes.

- 1) N. G. Wolf, sognepræst til Præstø og Skippinge.
- 2) Abraham Falch, sognepræst til Tjæreby.
- 3) Peder Brandt, resid. kap. til Tisted.
- 4) C. J. Boye, anden lærer ved Jonstrup.

For det tilfælde, at embederne skulde besættes særskilt, indstilledes til citadellet:

- 1) N. F. S. Grundtvig, personel kapellan.
- 2) Joh. Buschmann, kand. i teologien.
- 3) Laurids Peter Winding Grüner, kand.

Om den første hedder det i indstillingen:

»N. F. S. Grundtvig, personel kapellan. Han er over 37 år gammel, 17 års kandidat, og har laud. for attestats, og prøverne med udmærkelse. Biskop Münter og amtsprovst Bøgh bevidne, at suplikanten, der besidder udmærkede talenter, har med nidkærhed og flid udført de ham påliggende pligter, især med hensyn til ungdommens undervisning og fattigvæsenet, at han har stræbt at udbrede sine teologiske kundskaber og indsigter ved flittige studeringer og hædret sin stand med eksemplarisk vandel. Han har gjort sig bekendt i den literære verden ved flere skrifter, der røbe megen videnskabelig dannelse og kundskaber. I 7 år har han været uden levebrød.«

Kongens resolution af 30 januar lyder således:

»Vi ville allernaadigst have sognepræsten til Præstø og Skippinge menigheder, N. G. Wolf, beskikket til præst i citadellet Frederikshavn samt ved Fredriks hospital og ved fødselsstiftelsen. Derhos ville vi allernådigst have personel kapellan N. F. S. Grundtvig beskikket til i Wolfs sted at være sognepræst for Præstø og Skippinge menigheder i Sælland.«

Da kapellaniet ved Frelzers kirke det næste år var ledigt, indstilledes under 23 oktober:

- 1) E. Tryde.
- 2) N. F. S. Grundtvig.
- 3) Balth. Münter.
- 4) P. W. A. Riis.

III. Grundtvigs salmer til tusindårsfesten 1826.

I »Kirkespejlet«, 2. udg. s. 345, hedder det: »At jeg derimod nedlagde embedet otte dage før Angarsfesten, som jeg egentlig havde fremkaldt og indledt og glædet mig til hele vinteren, var det puds [skyld i, som] stiftsprovst Clausen spillede mig med »Den signede dag, som vi nu ser«, uagtet salmerne til jubelfesten højtidelig vare gjorde til en fri sag.« — Hvorledes Grundtvig havde »fremkaldt og indledet« jubelfesten, ser jeg mig ikke i stand til at oplyse. Det må vel have været ved at tilskynde biskop Münter; ti det var denne, der gjorde forslag til den. Når han endnu i »Kirkespejlet« mener, at salmerne højtidelig vare gjorde til en fri sag, da er dette ikke rigtigt. Den kongelige resolution af 10 marts 1826, der går ud på, at indrette det hele så økonomisk som muligt, bestemmer derom, at præsterne selv må vælge salmerne; men »O store Gud, vi love dig« skal afsynges. Men derved kunde der ikke forstås andet, end at de måtte vælge dem af salmebogen. At bruge uautoriserede salmer ved en offentlig gudstjeneste kunde den gang ikke tænkes. Det tillodes kun ved begravelser og brylluper. Når biskop Münter

dog mener, at det kunde være tilladt at bruge de salmer, han havde ladet aftrykke i afhandlingen om Harald Klak, har han støttet sig til, at manuskriptet til denne havde været indsendt til kongen og fået hans approbation, eftersom det skulde trykkes på kgl. bekostning. Stiftsprovsten var altså formelt i sin gode ret. Nedenstående skrivelser oplyse sagens gang.

1. H. G. Clausen til Grundtvig.

I den igår udkomne adresseavis læses følgende bekendtgjørelse: »Fra pressen er udkommen: Danske højtids-salmer til tusindårsfesten ved N. F. S. Grundtvig, residerende kapellan ved Vor frelsers kirke. Disse salmer ere bestemte til at afsynges pinsemorgen ved froprædiken i Vor Frelzers kirke«.

I den anledning tør jeg ikke undlade herved at gøre Ds. velærværdighed opmærksom på, at ingen præst uden særdeles dertil erhvervet tilladelse må ved den offentlige gudstjeneste lade afsynge andre salmer end dem, der findes i den anordnede salmebog.

Jeg udbeder mig af Deres velærværdighed et par ord til efterretning om, at denne min skrivelse er dem tilhændekommen.

København den 30 april 1826.

H. G. Clausen.

Til S. T. hr. Grundtvig, residerende kapellan ved Vor frelsers kirke.

2. Grundtvig til Clausen.

At jeg under gårs dato har fra Ds. højærværdighed som stiftsprovst modtaget en skrivelse, hvori mig indskræpes ritual-forskriften om salmesang af bogen, det har jeg efter Deres forlangende den skyldighed at tilstå, men må nødvendig tage mig den ærbødige frihed at tilføje: Dels at rituallet vist ikke følges nøjagtigere i Ds. højærværdigheds egen kirke, end i den, hvis ringe tjener jeg

er, og dels, at jeg umulig kan have læst fejl i den kgl. resolution af 10 marts d. å., som på den mageløse højtid løser os fra båndet til bogen, når vi kun ikke glemme: O store Gud! vi love dig! hvad aldrig har været min hensigt. Kan jeg end ikke udgrunde Ds. højærværdigheds hensigt med fornævnte skrivelse, må jeg dog ikke anse den for stilet mod friheden, majestæten allernådigst har forundt os, og Hans højærværdighed biskoppen ved udgivelsen af nogle jubelsalmer opmuntret os til at benytte.

Kristianshavn d. 1 maj 1826.

Ærbødigst

N. F. S. Grundtvig.

S. T. hr. stiftsprovst Clausen.

3. Biskop Münter til kancelliet.

Kapellanen ved Vor frelsers kirke, hr. Grundtvig, har udgivet tre danske højtidssalmer til tusindårsfesten, som ifølge de offentlige blade skulle være bestemte til at synges i Vor frelsers kirke ved gudstjenesten til froprædiken på første pinsedag. Stiftsprovsten har i vedlagte skrivelse gjort ham opmærksom på, at ved gudstjenesten ingen salme uden de, som stå i salmebogen, må afsynges. En bestemmelse, som unægtelig er meget vis, og uden hvilken ingen uniformitet og ingen orden ved gudstjenesten kan vedligeholdes, aller mindst i vore dage, hvor der er så megen gæring i gemytterne angående teologiske meninger. Hr. Grundtvig synes, som vedlagte hans svarskrivelse viser, ikke at være tilbøjelig til at lægge mærke til hans foresattes erindring. Da jeg let kunde udsætte mig for et lignende svar, og tiden er meget kort, så holder jeg det for sikrest at andrage sagen straks for det kgl. danske kancelli.

I og for sig selv havde det unægteligen været at ønske, at ved så stor en højtid som en tusindårs jubelfest er, egne salmer være blevne anordnede. Jeg har heller ikke overset denne sag; men da jeg fandt, at der vilde

behøves i det mindste 100,000 eksemplarer af danske og 50,000 af tyske salmer for kirkerne i Hans majestæts stater, og at disse, arket beregnet til 8 sk., vilde koste 12—13,000 rd., troede jeg ikke at turde vove at gøre forslag til så stor en udgift.

Hvad nu hr. Grundtvigs salmer angå, da kan jeg ingenlunde anse dem for passende. De have ikke den egenskab, som bør ventes af salmer. Den første har ikke en gang en bekendt melodi, og alle indeholde dels uforståelige, dels smagløse steder. Jeg tør derfor ikke anbefale dem til kancelliets approbation, men bør tvært imod tro, at det måtte tilkendegives hr. Grundtvig, at han i valget af salmer, som skulle synges til froprædiken på første pinsedag, har at holde sig til salmebogen og foruden det befalede Tedeum at vælge andre af samme, som han måtte finde passende, eller og, ifald han vil gå udenfor salmebogen, iblandt dem, som ere trykte paa de sidste sider af skriftet om Harald Klaks dåb, af hvilke den ene af hr. provst Schmidt digtede: I tidens dunkle strøm forsvandt, ifølge Hans majestæts allernådigste befaling skal synges ved slotskirkens indvielse.

København d. 5 maj 1826.

F. Münter.

4. Kancelliet til biskoppen, d. 6 maj.

. Kancelliet skulde i denne anledning tjenstlig tilkendegive Deres højærværdighed til videre fornøden bekendtgørelse, at når den kongelige resolution af 10 marts d. å. overlader vedkommende præster hver for sin menighed at vælge de salmer, som blive at afsynge ved jubelfesten, er det præsterne herved tilståede valg ej at forstå anderledes, end at vedkommende dog ere bundne til de salmer, som findes i den kongelig autoriserede salmebog, men ikke berettigede til brugen af salmer, som de enten selv have forfattet eller hentet andenstedsfra.

IV. Grundtvigs entledigelse 1826.

Grundtvigs nedenfor meddelte ansøgning om entledigelse fra embedet som kapellan ved Vor frelsers kirke er skrevet d. 8 maj, altså formodentlig samme dag, som han havde fået den ovenfor omtalte resolution af 6 maj om festsalmerne, hvilken han selv nævner som grunden til, at han søgte sin afsked før tusindårsfesten. Han indsendte ansøgningen i to eksemplarer, det ene direkte til kongen, det andet gennem biskoppen; stiftsprovst Clausen derimod synes det, han har sprunget over. Biskoppen har ledsaget den med en kort betænkning, hvori han beklager, at en mand med suplikantens anlæg har indviklet sig i sådanne vanskeligheder, som han ikke føler sig voksen til at bære. Men da både hans egne og Grundtvigs venners forestillinger have været forgæves, han kan ikke andet end at anbefale ham til kongens aller højeste nåde. Han har anmodet stiftsprovsten om at konstituere en anden til at overtage hans forretninger, da han fandt ham så bevæget, at han mente at have grund til at befrygte, at han ikke til opbyggelse vilde kunne forrette sit embede. Denne ordning fandt dog sted med Grundtvigs samtykke; ti på den første spalte af ansøgningen, hvor dens indhold angives, har han tilføjet et ønske om snarest muligt at fritages for embedets bestyrelse. Dette er formodentlig sat til i bispegården, da det er skrevet med andet blæk end det øvrige. Grundtvig har således vistnok ingen afskedsprædiken holdt.

Aller nådigste konge!

Da jeg i efteråret 1825 så mig angrebet med en injurieproces af hr. professor theologiæ Clausen, der således vilde kalde mig til regnskab for måden, hvorpå jeg havde ført den strid mod falsk lærdom, hvortil jeg ved min embedsed er forpligtet, da ansøgte jeg aller underdanigst

om, at denne injurieproces måtte ved et aller nådigst kongebud hæves, da jeg ej kunde være andre end majestæten, og hvem allerhøjstsamme måtte dertil forordne, regnskab skyldig for udførelsen af en embedspligt; men det kongelig danske kancelli svarede mig, at derved var intet at gøre. Siden har jeg da stræbt at overbevise den kongelige landsoverret om, at fornævnte injuriersag burde afvises; men heller ikke det lykkedes, og jeg må da anse det for en juridisk fejltagelse, hvad der stedse har været min trøstende overbevisning, at når jeg efter bedste indsigt iagttog mit embedes pligter, skyldte jeg ingenlunde fjenderne af statens religion, men kun majestæten regnskab. Jeg ser mig efter min overbevisning om embedsed og præstelig nidkærhed, som jeg må blive tro, nu daglig udsat for, både med mund og pen at give dem, der bestride statens religion, lejlighed til at påføre mig, der skal forsvare den, injurieproccesser, og denne embedsbyrde, allernaadigste konge! er mig for svær; jeg kan ikke bære den.

Så beder da jeg med barnlig frimodighed landets fader i nåde at tage fra mig, hvad i uforglemmelig nåde er skænket mig af ham, beder om at løses fra det embede, der som residerende kapellan ved Vor frelsers kirke allernådigst har været mig betroet, og at løses fra min præstelige embedsed med alle de forpligtelser, jeg ved den frivilligt har påtaget mig.

Vis på, at landsfaderen ej vil se utaknemlighed eller noget ondt i dette skridt, jeg kun med tårer gør for at bevare en uskadet samvittighed, og for ej til slutning mod min villie at beskæmme et navn og en dragt, der kun med æren må bæres, aflægger jeg min uskrøttede taksigelse til majestæten for de mange nådesbevisninger, jeg under min tunge strid mod tidens strøm af majestæten i 16 år har oppebåret, og tager den trøst med mig ud af den danske kirke, at kan den end lettelig finde klogere

og lykkeligere tjenere, troere efter deres overbevisning skal den dog ej lettelig finde dem.

Kristianshavn d. 8 maj 1826.

Aller underdanigst

Nicolai Fredrik Severin Grundtvig.

V. Overretsassessor Spandets klage over den måde, hvorpå professor Brorson havde døbt hans barn.

Den 8 juni 1828 klagede assessor Spandet til biskop Münter over, at hans barn i Garnisonskirken var blevet døbt uden forsagelse og med en ufuldstændig trosbekjendelse. Biskoppen tilskrev ham, at enhver dåb, der var foretaget i den treenige Guds navn, var gyldig. Men fjorten dage efter indgav Spandet en klage til kancelliet og søgte om dispensation fra forbudet mod dåbens gentagelse både for dette barn og for tre andre, der mentes døbt på samme måde. Dog var det egentlig ikke hans hensigt straks at lade børnene omdøbe, men at henstille det til dem selv, når de kom til skæls alder. Nu blev professor Brorsons erklæring indhentet. Den faldt meget ynkelig ud, idet han fortalte om, hvilken overvældende mængde forretninger han havde havt den dag, hvorfor han troede det tilladt at udelade forsagelsen, da han »anså disse ord for en pleonasme, der vel under påtrængende forretninger kan udelades«. Endvidere tilføjer han: »Jeg plejer intet at udelade af døbeformularen, og tvivler om, at jeg har gjort det ved den ovennævnte dåb; det måtte da blot være: nedfaren til helvede«. — Det siges ikke, om også denne udeladelse var sket for at spare tid. — Provst A. K. Holm mener ikke, at Brorsons undskyldning kan forkastes, da han er en gammel mand, ligesom han udtaler den sædvanlige påstand, at forsagelsen egentlig kun er en anden form for exorcismen. — Biskoppen frarådede selvfølgelig at give dispensationen, idet han henviste til alterbogens udtryk om hjemmedåben: »Efterdi dette barn

er tilforn døbt da ville vi ikke døbe det igen . . . , hvor der jo var tale om en dåb, hvorved forsagelse og trosbekendelse slet ikke var nævnt. — Samme dag skrev han til professor Brorson og misbilligede hans adfærd. — Kancelliet tilskrev da under 12 august Spandet, at det ikke kunde tilstede, at børnene døbttes på ny, men at det misbilligede Brorsons adfærd. Samme dag udstedtes det bekendte cirkulære, der pålagde alle præster nøje at følge de foreskrevne formularer uden nogen udeladelse og uden noget tillæg.

Her skal meddeles Spandets to skrivelser og biskoppens svar på den første af disse og hans brev til Brorson.

1.

Assessor Spandet til biskop Münster.

Jeg har i dag ladet et pigebarn ved navn Johanne døbe i Garnisonskirke af min sognepræst, hr. professor og ridder Brorson, der ved denne dåb, hvorved jeg selv var nærværende, tillod sig flere afvigelser fra den befalede døbeform, som er mig bekendt, ja endog ganske forbigik forsagelsen af djævelen, alle hans gerninger og alt hans væsen, og afkortede trosbekendelsen, således at han, så vidt jeg erindrer, af den anden artikel kuns anførte troen på Jesus Kristus, Guds enbårne søn, vor herre, med udeladelse af denne artikels øvrige enkeltheder, og indskrænkede den tredje artikel til troen på den Helligånd, syndsforladelse og det evige liv. Jeg har forhen ladet 3 børn døbe i samme kirke af samme præst og har anledning til at formode, at de samme afvigelser have fundet sted ved deres dåb, ved hvilken jeg ikke selv har været tilstede. Da det nu er min pligt at gøre, hvad jeg formår, for at mine børn kunne blive evindeligt salige, hvilket ingen kan uden at fødes på ny af vand og ånd, det er at døbes med den kristelige dåb, så er det naturligt, at jeg ikke kan andet end være urolig, nu jeg må tvivle om gyldigheden af alle mine børns dåb, og for at bidrage noget til,

at andre og muligt jeg selv herefter kunde forskånes for slige samvittighedstvivil, er det, at jeg herved beder om, at det må blive undersøgt, om hr. prof. Brorson, med hvem jeg i øvrigt ikke har havt noget udstående i de 5 $\frac{1}{2}$ år, jeg har bot i hans sogn, har døbt mine børn, som han burde, og at udfaldet af denne undersøgelse må blive mig meddelt.

København d. 8 junii 1828.

N. Spandet,
assessor i hof- og stadsretten,
boende i Bredgaden nr. 160.

2.

Biskop Münster til assessor Spandet.

I gensvar på Deres velbyrdigheds skrivelse af gårs dato, i hvilken de rådfører Dem med mig angående den måde, hvorpå professor Brorson har døbt Deres datter Johanne, undlader jeg ikke, for at berolige Deres samvittighed, straks at melde, at såfremt dåben er forrettet med sakramentalordene Mt. 28, 19: I navnet faderens og sønnens og den hellige ånds, er den fuldkommen gyldig. Hvad derimod den illegale forbigåelse af det lovbefalede ritual angår, da skal jeg derom afhandle det fornødne med hr. professoren.

København d. 9 juni 1828.

F. Münster.

Hr. landsover- samt hof- og stadsretsassessor Spandet.

3.

Ansøgning til kongen fra Spandet.

København d. 26 juni 1828.

[Efter at have berettet om barnets dåb som i brevet til biskoppen] Samme dag tilskrev jeg derom biskoppen, som straks den påfølgende dag svarede mig, at dåben alligevel er fuldkommen gyldig, såfremt den er forrettet med sakramentalordene: I navnet faderens og sønnens og den Helligånds. Jeg vil også gerne indrømme,

at en dåb som den omhandlede kan være tilstrækkelig til optagelse i et religionssamfund, hvis lemmer ikke ere pligtige til at forsage djævelen osv., og af hvis trosbekendelse de ved mit barns dåb udeladte stykker af det apostoliske symbolum ikke udgøre væsentlige dele; men i et sådant samfund, som jo er væsentlig forskjelligt fra den sande kristne kirke, ønsker jeg ikke at få mine børn indlemmede, og at den dåb, hvormed mit barn blev døbt, skulde være fuldkommen gyldig til indlemmelse i den sande kirke, derom vover jeg endnu at nære tvivl: og da jeg nu en gang selv har været øjevidne til, hvorledes hr. professor Brorson kan døbe børn, må jeg vel formode, at mine 3 ældre børn, som han alle har døbt uden min overværelse, ikke ere døbte bedre end det sidste.

Under disse omstændigheder finder jeg mig foranlediget til herved aller underdanigst at søge om aller nådigst dispensation fra lovens forbud mod dåbens gentagelse. Om jeg, hvis denne dispensation bevilges, selv vil benytte mig deraf eller ikke, derom er jeg endnu ikke enig med mig selv. I nuværende øjeblik er jeg tilbøjeligst til at holde for, at man helst bør overlade til børnene selv, om de, i fald det er Guds villie, at de skulle leve, indtil de komme til skæls alder, da ønske at døbes på ny eller ikke. Imidlertid er jeg som sagt ikke enig med mig selv i dette stykke, og jeg finder det for ethvert tilfælde rettest at ansøge dispensationen straks, medens begivenheder, som efter mit skøn gøre den fornøden, endnu ere i nogenlunde frisk minde. End mere anser jeg det for min skyldighed, om jeg end ikke selv kommer til at gjøre brug af dispensationen, dog, medens Gud under mig livet, om muligt at forskaffe den, for derved, om jeg kunde, på nogen måde at gøre den forseelse god igen, jeg selv må erkende at have begået ved at lade mine børn døbe af en præst, om hvis døbemåde jeg ikke i forvejen havde forvisset mig.

I betragtning af tilfældets natur forventer jeg aller

underdanigst, at den ansøgte aller nådigste bevilling, der-
som den ellers kan meddeles, bliver mig forundt uden
betaling.

Aller underdanigst

Spandet.

4.

Biskop Münter til professor Brorson.

Deres Højerværdighed vil allerede af det, som er fore-
gået i anledning af landsoverretsassessor Spandets klage
over Dem, have havt lejlighed til at indse, hvor betænke-
ligt det er at tillade sig forandringer i ritualet. Det er
min pligt som biskop strengt at overholde den danske
kirkes love, og ligesom jeg ifølge samme min pligt må
misbillige den adfærd, De har brugt ved assessor Spandets
barns dåb, så må jeg paa det indstændigste pålægge Dem,
for fremtiden nøje at iagttage de bestemmelser, som for-
ordningen af 30 maj d. å. foreskriver ¹⁾.

København d. 9 juli 1828.

F. Münter.

VI. Fra det danske missionsselskabs første år.

I »Det danske missionsselskabs historie« s. 5 fortæller
dr. Kalkar, at da B. F. Rønne i året 1823 havde gjort en
rejse til Fyn for at opmuntre til deltagelse i missionen og
opmuntret nogle præster til at ophænge bøsser for at samle
gaver i dette øjemed, angav biskop Plum ham for kan-
celliet som den, der havde handlet mod plakaten af 19 ok-
tober 1822, og kancelliet erklærede, at han havde handlet,
»om ikke mod bogstaven, så dog mod de grundsætninger,
som indeholdes i pl. 19 oktober 1822«. Det er denne
sag, som nærmere oplyses i nedenstående skrivelser, der
formentlig ere ret karakteristiske både for Rønne og for
biskopperne Plum og Münter. Det vil tillige ses, at
dr. Kalkars fremstilling ikke er ganske nøjagtig. Rønnes

¹⁾ I dette tilhold er der ingen mening, da den nævnte forordning
aldeles intet indeholder om, hvorledes præsten skal forrette dåben.

rejse foretoges 1822, før den nævnte plakat udkom. Kancelliet kunde derfor ikke beråbe sig på den, men vel hen-vise til de grundsætninger, den indeholdt. Biskop Plum nævner den slet ikke.

1. Biskop Plum til kancelliet.

I Fyns adresseavis, som udgives af forligelseskom-missær S. Hempel, findes under nr. 122 af 2 september d. å. indrykket følgende:

»Missionsvæsnet har nu også udbredt sig til Fyn, hvor hr. pastor Rønne fra Lyngby på missionsselska-bets vegne i denne tid rejser omkring og lader indrette missionsbøsser, som alt ere anskaffede af mange præster og ophænges i forstuen med en trykt opfor-dring ved siden. Bemeldte bøsser ere (efter for-skriften til blikkenslageren) firkantede til to låse og sort lakerede med hvide bogstaver og følgende på-skrifter: 1ste side: Missionsbøsse for NN. sogn. 2den side: En skærv til hedningers, Tyrkers og Jøders omvendelse. 3die side: Tilkomme dit rige! 4de side: En glad giver har Gud kær. 2 Kor. 9, 7.«

Jeg har erkyndiget mig om sagen og befundet, at hr. pastor Rønne ved at henvende sig til nogle gejstlige, som betragtede denne sag ensidigt, har forskaffet sine missions-bøsser indgang. Idéen er aldeles methodistisk, af samme art som hans også her til udsalg henlagte traktatskrifter, for hvilke jeg har advaret i efterretninger om den nyere teologiske og pastorale literatur 1822, s. 199.

Da tænkende mænd have overbevist sig om, at der ved det hele evangeliske missionsvæsen udrettes lidet eller intet til Jesu sande læres og evangeliets varige udbredelse —

da det synes upassende, at Danmark med sine ind-skrænkede midler til at forskaffe skolelærere for sine ind-fødte tilstrækkeligt udkomme, skal betale lærere i andre verdensdele for at undervise og døbe mennesker, som før

end de kaldtes kristne, vare bærmænd af hedninger, og efter at de ophørte at kaldes hedninger, blev bundfaldet af kristne (afdøde konfessionarius Bastholms ord, når han i sin autobiografi taler om, hvad der bevægede ham til 1787 at gå ud af missionskollegiet, hvori han en tid lang havde været medlem) —

da det især er oprørende at lade vor landalmue bidrage til sådanne udgifter på en tid, da dens armod hindrer de nødvendige skolereparationer, og da alle vegne klages over det byrdefulde i lærernes løn —

da der, hvad Jøderne i særdeleshed angår, er tilstået dem fri gudsdyrkelse og anordnet, at de, når de selv forlange at gå over til vor religion, må undervises på egen bekostning, og den understøttelse, som forud ved reskripterne af 1744 og 1746 var dem bevilget dertil, nu ved cancelliskrivelse af 18 december 1784 er ophævet, det altså er vor lovgivnings mening, at det for protestantismen uværdige og stedse upolitiske proselytmageri ikke skal finde sted —

og da hr. pastor Rønne desuden ikke vides at være autoriseret til at virke for Jøders og hedningers omvendelse i fremmed stift —

så indstiller jeg ærbødigt, at han ved sin biskop måtte formås til at indskrænke sin virksomhed i denne henseende.

Odense d. 10 september 1823.

Plum.

2. Pastor B. F. Rønnes erklæring.

. Efter at her i juni måned 1821 ved Guds nådige bistand var stiftet et lidet missionsselskab, hvorom jeg offentlig i traktatselskabets skrifter meddelte efterretning, blev jeg af hæderværdige, kristelige præster på Fyn indbudet til at besøge dem og deres venner, hvoraf man lovede mig megen opmuntring hos mangfoldige, som ikke hyldede vantroens grundsætninger, og derfor gladeligen vilde deltage i den hellige sags

fremme. Jeg afslog i førstningen indbydelsen; men da man forestillede mig det gode, som ved en kristelig samtale med venner muligen kunde udrettes, og omstændighederne tillige føjede det således, at jeg lettere end sædvanlig kunde være borte, rejste jeg allerede i forrige sommer i hans navn, som har lovet at være med sine tjenere alle dage, og bad om hans velsignelse og bistand, hvilken han ej heller vægrede mig; ti der vandtes allerede ved denne rejse adskillige, så vel provster og præster som andre for missionssagen, og der opsattes allerede straks efter missionsbøsser, af hvilke muligt nogle kunne have den påtegning: »For NN sogn«; dog, om det er så, véd jeg ikke; ti deri er avertissementet aldeles opdigtet, at jeg skal have ladet indrette missionsbøsser, hvilket jo billigen måtte overlades enhver bøsses ejer. Plakat af 19 oktober f. å. var den gang ej udkommet. Efter at dette er sket, vilde jeg dog tilråde de ejere af missionsbøsser, som have ladet sætte: »for NN sogn«, at de lode disse ord udslette, da de muligt kunde give Guds riges modstandere anledning til at forestille sagen, som om den blev fremmet på en utilladt måde, og i det mindste foranledige en del tidsspildende skriveri. Omhandlede rejse foretog jeg mig da i juni og juli måneder 1822 på missionssagens (ikke egentlig på missionsselskabets) vegne, på min egen bekostning og uden dertil af missionsselskabet at være opfordret. Med foresattes tilladelse og med den civile øvrigheds pas fulgte jeg de gennem landet anlagte veje, besøgte venner og venners venner, og bestræbte mig allevegne i mine samtaler for at lægge dem de kristnes forpligtelser til at virke for Guds riges udbredelse på hjærtet. Jeg besøgte således og stiftets højærværdige biskop, sagde ham mit ærinde og søgte i lige måde at vinde ham for missionssagen (jeg har ikke stræbt efter at handle i løndom). Biskoppen modtog mig venligen, hørte mit andragende med opmærksomhed, og gav ikke det ringeste vink om,

at jeg efter hans mening helst burde lade den sag fare, hvilket ej heller kunde ventes af nogen kristelig biskop, men hvortil jeg efter hans gentagne ytringer i de fynske literære efterretninger måtte tiltro ham moralsk kraft nok, ifald han virkelig havde misbilliget Jesu religions udbredelse. På mer bemeldte min rejse, på hvilken jeg nød så såre megen gæstfri kærlighed og så mange rene, ædle glæder, blev jeg i lige måde indbudet til det Slesvigske, hvor man og lovede at komme mig i møde med gammel kristelig gæstfrihed; men da tiden, i hvilken jeg kunde rejse, var forløben, måtte jeg afslå den kærlige indbydelse.

I indeværende sommer fejede vor herre det på en besynderlig måde ved en uventet indtægt for mig således, at jeg kunde opfylde de elskelige brødres ønske, og da rejste jeg i augusti og september måneder, ligeledes uden missionsselskabets opfordring, på min egen bekostning, med øvrighedens samtykke og lovligt pas på lovlig vej, fuldeligen forvisset om, at den Gud, der bød mig rejse, også vilde lægge sin velsignelse til foretagendet. Med åbne kærligheds arme blev jeg modtaget, så vel i Sælland og Fyn som og i det Slesvigske, og nød sådanne glæder, som jeg aldrig kan glemme. Jeg kan og forsikre Deres højærværdighed, at der gives langt mere ånd for evangelisk kristendom og Guds riges udbredelse, end man almindelig tror, og end nogle af vore døgnblade fortælle os. Overalt opmuntrede jeg i samtaler Jesu venner til privat goddædighed mod missionsvæsenet, hvilket jeg troede og tror, aller bedst kunde udvises, når enhver husefader har sin missionsbøsse, hvori han, hans familie og venner kunne, når de ville, nedlægge deres gaver. På slig måde trykker udgiften ingen giver, den højre hånd véd og ikke, hvad den venstre gør, og herrens velsignelse viser sig også ved bøsseindretningen såre kende- lig; men om nogen ej havde slig bøsse, har jeg tilkendegivet, at det jo var ligegyldigt, om de derimod havde en

skuffe i chatoullet, en æske eller noget deslige, hvori de kunde opbevare deres gaver; og denne bestræbelse har ej heller været frugtesløs, hvorover enhver kristen vil hjærtelig glæde sig og lovprise den herre, som viser, at han har hjærterne i sin hånd, og forkynder, at tiden er nær, da hedningenes fylde skal indgå, Israel skal frelses, og der skal vorde én hjord og én hyrde. Vel den tro tjener, som findes vågen, når hans herre kommer! Ve den, som ikke våger, men slår husfolket og handler urettelig med det gode, der var betrot hans hænder.

Efter min ringe ævne har jeg bestræbt mig for at vise troskab, da jeg ikke alene som enhver anden kristen, men og som en Jesu Kristi tjener i evangeliets tjeneste har den forpligtelse »at prædike Guds riges evangelium for al skabningen«. Dette er jo et bud af ham, hvem vi alle bekende at være vor evige, himmelske konge, for hvis skyld vi skulle forsage fader og moder brødre og søstre, ja livet selv, om det kræves. Tro vi da i sandhed, tro vi med en levende overbevisning og følelse, at hans ord ere Guds ord (hvilket vi jo endog indprente vore tilhørere og vore børn), og tro vi, at han vil bekende os for sin himmelske fader, når vi her rettelig bekende ham for menneskene, så kan det jo ej være andet, end at vi glemme vore egne ringe personer og virke med al den moralske kraft, som herren giver, for at hele jorden må vorde fuld af Guds kundskab, ligesom vandet skjuler havets bund. Men hvorledes skulle de tro på den, om hvem de ikke have hørt etc., eller hvorledes skulde der prædikes, dersom ingen udsendes? Vi udsende altså eller lade os udsende, alt som den store overhyrde vil det, og bevise troskab i hans tjeneste, vel følende, at vi have ingen kraft i og af os selv, men at vi dog formå alle ting formedelst Jesus Kristus, som gør os mægtige.

Dersom jeg da levede i et land og på en tid, hvor og da det gamle jøderåd herskede, så vilde jeg endnu håbe, at der blandt de ypperste præster, Farisæer og Sa-

ducæer dog skulde findes en Gamaliel, som stod op og sagde: »Dersom dette værk er af mennesker, da bliver det forstyrret, men er det af Gud, kunne I ikke forstyrre det. Lader eder dog ikke finde som de, der endog ville stride mod Gud,« og jeg vilde derfor bede herren om mod og kraft til at istemme med Pavlus: »Jeg er rede til, ikke blot at bindes, men og at dø i Jerusalem for den herres Jesu navns skyld. Ske herrens villie!« Men da jeg nu endog lever i et kristent land, hvor Jesu bud offentligen antages og hyldes som Guds bud, hvor religionslæreren selv af landets regering ved ed forpligtes til at lære og lyde Jesu forskrifter, hvor hele rigets lov er bygget på Jesu ord, hvor det hedder D. L. 2—4—12: »Præsterne skulle al tid slutte med bøn til Gud for ordets frie fremgang« osv., samt 2—11—1, »at deres liv og lærdom (følgelig og deres liv og offentlige bønner) skulle svare til hinanden«, i et land, hvor alle de offentlige lærebøger og andagtsbøger lære os at bede: Komme dit rige! (en bøn, som her ikke behøver at forklares), hvor og ritualet pålægger os ved ethvert barns dåb at forny erindringen om hans bud: »Lær og døber alle i faderens og sønnens og den Helligånds navn«, i et land, hvor folkets fader, fjerde Fredrik, var den første protestantiske konge, som lagde hånden på et missionsværk, hvilket sjette Fredrik endnu fortsætter, og endelig i et land, hvor bibelselskaber yndes, fremmes og understøttes af høje og lave, der bør jeg ikke vente andet, end at regering og folk, lærde og ulærde og især alle kirkens tjenere ville bede af inderste hjerte for sagens fremme og lovprise Gud for ethvert, nok så lidet foretagende, som han vel-signer. Dersom der da og i et sådant land gaves nogle, for hvilke det korsets ord endnu var en forargelse og en dårlighed, og som derfor søgte at forhindre evangeliets

fremgang, og med alle deres prægtige ord om tolerance dog viste sig forfølgende, intolerante mod andre, så burde man jo ikkun ynkes over slige vildfarende brødre og bede, at der og måtte gives dem nåde til omvendelse, så at deres øjne måtte oplades, deres synder angres og tilgives dem, deres hjerter trøstes og fyldes med den Guds fred, der overgår al forstand, og at de, som Paulus fordom eller dr. van der Kemp i vore dage måtte lære at brænde af kristelig kærlighed og iver for at delagtiggøre verden i den salighed, i hvilken herrens barmhjertighed en gang ved missionærer havde delagtiggjort deres fædre og dem selv som disses arvinger.

At redde hele folkeslægter, for hvilke Jesus opofrede sig, fra åndelig og timelig jammer, fra afguders tilbedelse, vantro og overtro, samvittighedsangst etc. og fra bålet, offerkniven, slaveriet, selvpinsler etc., det er dog vist nok et foretagende, i hvilket vi måtte ønske alle delagtiggjorte. Ja, her må man vel istemme Pauli ord: »Vi ville ønske til Gud, enten der fattes meget eller lidet, at alle, der høre os, må blive som vi.« Det er sjælenydelse, det er salig glæde, det er den fred, som Jesus tilsagde sine tjenere, den fred, som verden ikke giver, som gør, at vore hjerter ikke forfærdes, men at vi bede med Petrus og de flere: »Herre! giv dine tjenere at tale dit ord med al frimodighed, og hjælp os at føre dem, som ere vildfarende, på rette vej.«

Ja give det Gud, at alle måtte komme til sandheds erkjendelse og leve; ti vist nok kommer Guds rige alligevel, skønt vi ikke bede derom, som den salige Luther siger, ja jo ivrigere det modstås, des mægtigere, som alle tiders erfaring viser, udbreder det sig; men de kommer ikke til os, og vi kunne ikke nyde dets timelige og åndelige velsignelser, uden vi af hjærtet bede derom. Det er ene troen paa evangelium, der kan berolige vore sjæle, og kærligheden til Gud og mennesker, der kan dæmpe den forfængelighed, pragtlyst og forlystelsessyge, som ødelægger folk og land. Det er religionen alene, der

sammenknytter de befalende og adlydende, så at de ere én sjæl og ét hjerte. Lad os da kun arbejde for Guds rige og hans retfærdighed (det gøre og missionens venner), så have vi tillige arbejdet for folkets vel. Vi have jo det bestemte løfte, at herren da vil give os alt det fornødne. Vi tro dog vel, at hans ord ere et evigt ja og amen.

Deres højærværdighed vil således af det anførte se, at jeg ikke på nogen måde ved min lovlige rejse igennem Fyn eller ved de samtaler, jeg der har havt med mine venner om det ene fornødne, tror at have handlet mod pligt, men just i overensstemmelse med den pligt, som Gud og kongen har pålagt mig, og til hvis opfyldelse jeg med ed har forpligtet mig, da jeg modtog det hellige læreembede og lovede, ikke alene at lære, men og at leve efter det skrevne Guds ord, som læses i biblen, og den uforandrede augsburgske konfession, ligesom jeg og ikke i henseende til formerne har handlet mod plakat af 19 oktober f. å., da der efter min opfordring hverken udsattes bækkener ved kirkedørene, ej heller nogen steds ombares tavler, bøsser eller kollektbøger, men ikkun det modtagne, som enhver af kærlighed til de formørkede slægter ved subskription bestemmer sig til at give, eller som han, efter at have samlet det i sit hus, frivilligen indsender. Tilforladelig, sligt er bedre anvendt end det, der bortkastes ved spil og dobbel eller til omløbende taskenspillere, eller for gudsbespottelige, umoralske skrifter etc., hvorom Deres højærværdighed en gang i en prædiken og i Deres derom afgivne erklæring så kraftigen har påmindet læseren. Af ganske hjerte istemmer jeg, hvad der efter Deres højærværdigheds beretning af Fyns avis skal stå på nogle missionsbøsser, og véd vist, at enhver kristen ligeledes istemmer: Fader! tilkomme dit rige! amen!

Med tilbørlig agtelse og kristelig ydmyghed har jeg den ære at nævne mig Deres højærværdigheds ærbødigste

Lyngby d. 2 oktober 1823.

B. F. Rønne.

Hs. hvdgh. dr. theol. Clausen, prof., stiftsprovst p. p.

3. Biskop Münters betænkning.

Under min fraværelse på visitats i Arts og Skippinge herreder har stiftsprovsten, hr. prof. Clausen, indhentet sognepræsten i Lyngby, hr. Rønnes erklæring over indholdet af den over ham af biskoppen i Fyns stift, hr. dr. Plum, førte anke, uden dog at denne anke selv, eller fra hvem den kom, er bleven ham meddelt. Denne hr. Rønnes erklæring giver jeg mig herved den ære at indsende. Det høje kollegium vil ved at værdige den sin opmærksomhed lettelig overbevise sig om, at hr. Rønne ingenlunde har havt den hensigt med sin fremfærd at overtræde eller eludere den seneste kongelige anordning af 19 oktober f. å., men at han, besjælet af varm, skønt mindre betænksom iver for missionsvæsnet, har søgt at indsamle aldeles frivillige gaver til dets fremme. Sådanne gaver indsamles allerede i lang tid og endnu i vore dage i det hele protestantiske Evropa, især i Tyskland og England. De fleste bidrag, som erholdes i Tyskland, komme den trankebarske mission til gode ¹⁾, og vel muligt, at de ej ubetydelige summer, til hvilke de beløbe sig årligt i disse lande, og hvorom der i de engelske missionsskrifter og i de Hallische Missionsberichte meddeles efterretning, have opmuntret ham til at gøre lignende forsøg her i riget, uden nøje nok at overveje den almindelige fattigdom, som endog virker så skadelig på det for os i så høj grad vigtige skolevæsen. Jeg tør da i betragtning af disse omstændigheder bede det høje kollegium at behandle den retskafne og i sit embede

¹⁾ Hvis dette forholder sig rigtigt, have Tyskerne ikke havt nogen glæde af deres gaver. I året 1827 skriver en miss., Schreivogel, at så vel missionen som skolevæsnet i Trankebar geråder mere og mere i forfald; der findes børn af kristne forældre, som hengå udbøtte i det femte års alder, ligesom det og har fundet sted, at et barn er blevet konfirmeret uden at være døbt, og et andet barn i sin spæde alder skal være overgivet til hedninger og adopteret af dem, så det vil blive en hedning. Skr. fra kanc. til guvernementet i Trankebar 18 decbr. 1827.

ulastelige og overalt for det gode efter sin synsmåde ærligt virksomme mand med mildhed, og dette så meget mere, som hans til entusiasmus stemte karakter lettelig kunde føre ham til at anse sig som martyr og lede mange andre ligestemte til at betragte ham som en sådan, hvilket kunde have betænkelige følger, da erfaring noksom har lært, hvor smitsom den religiøse mystik er, og hvor vanskeligt gemytterne kunne beroliges der, hvor denne har funden indgang. Just i vore dage viser den sig mere eller mindre åbenlys både i katholske og protestantiske lande, og megen virksomhed og klogskab hører til at styre således, at den ikke bliver herskende til den oplyste religiøsitetens skade. Men extremerne pleje at berøre hinanden. Mysticismen følger således på den koldeste ligegyldighed for religionen, og der vil tid til, inden man atter kommer på den fornuftige middelvej.

Til denne tidsalders skadelige fænomener hører også de i England af Metodister og Kvækere, i Schweiz, Tyskland og Sverrig af pietistisk og herrnhutisk sindede i stort antal udgivne religiøse traktater og de selskaber, hvis øjemed det er at uddele dem. Den mørke, mystiske, på følelsen alene beregnede tone, i hvilken de pleje at være forfattede, kan ikke være til gavn for oplyst religiøsitet. Man sættes ved at læse dem mere end ét århundrede tilbage i tiden, da det sprog, i hvilket de ere forfattede, var det almindelige i de for almuen bestemte opbyggelseskrifter, og om end enkelte gode og med oplyst ånd skrevne traktater findes iblandt dem, så er mængden dog sikkert ikke af sådan beskaffenhed, og mængden er det, som virker på almuen. Jeg har derfor heller ikke nogen sinde taget del i sådanne traktatselskaber, som også ere opståede iblandt os. Jeg har endog haft lejlighed til at advare for dem, og i en erklæring, som det høje kollegium affordrede hr. dr. Mynster og mig, have vi begge i året 1820 vist det skadelige i dem. Men jeg har ikke trot, at der kunde virkes noget imod dem fra det offentliges side.

De ere fostre af tidsalderens ånd, og modstand vilde foranledige det modsatte af, hvad man ønsker. Sektereriet vilde bryde ud og ondt blive værre.

Så enig jeg er med hr. biskop Plum angående deslige traktater og traktatselskaber, så meget beklager jeg, at jeg med hensyn til missionerne efter min anskuelse af kristendommen må være af en aldeles afvigende mening, og at jeg endog som biskop i Kristi kirke og som medlem af missionskollegiet må holde det for pligt at ytre denne. Kristendommen er af Gud bestemt til at vorde en almindelig religion for menneskeslægten. Den må altid forkyndes for dem, som endnu ej kende den. Rom. 10, 14—15. Den er gået ud fra mission. Uden mission var Evropa aldrig bleven kristnet. Uden Ebbos, Ansgarii, Rimberty og deres efterfølgeres arbejder havde vore fædre måske i flere århundreder vedblevet at være hedninger. Det var og derfor en udødelig fortjeneste af Kong Fredrik IV, at han efterlignede den katolske Kirkes prisværdige foranstaltninger til hedningernes omvendelse og stiftede det danske missionskollegium, hvorved de protestantiske missioner fik deres rette begyndelse. Lad nu være, hvad salig Bastholm har ytret, at iblandt de omvendte hedninger ere de, som før end de kaldtes kristne, vare bærmen af hedninger, og efter at de ophørte at være hedninger blev bundfaldet af kristne, så er det de enkelte missionæres og ikke missionernes skyld, at sådanne blive optagne, og hvad der ikke kunde bevirkes i den første generation, kan og vil bevirkes i de følgende, og at det nu allerede er anderledes, vorder klart af, at selv blandt Braminerne, den ældste stamme i Indien, mange ytre agtelse for og kærlighed til kristendommen, at ikke endda så få vorde kristne og arbejde i forening med Europæerne på kristendommens udbredelse, at det engelske og ostindiske bibelselskab lader den hellige skrift oversætte i mangfoldige af Indiens sprog, hvilket øjensynlig viser, at de have grundet udsigt til at finde mangfoldige læsere, ej at tale

om, at på Otahejti og flere af Selskabsøerne hedenskabet er forladt og kristendommen almindelig antaget, at kristendommen gør betydelige fremskridt blandt de nordamerikanske stammer, som ere komne til den grad af kultur, at de kunne modtage den, at flere tusinde Kinesere ere kristne osv., hvilket alt dog vel viser, at den påstand, at tænkende mænd have overbevist sig om, at der med det hele evangeliske missionsvæsen (Kina og Kongo undtagne, hvor missionen i det første rige er blandet, i det andet katolsk) udrettes lidet eller intet til Jesu sande ære og evangeliets varige udbredelse, lider mange og store indskrænkninger.

Løvrigt tillader jeg mig for ikke at være alt for vidtløftig, at vedlægge en ordinationstale, som jeg holdt i året 1811, i hvilken jeg, da det var en til Ostindien bestemt tysk missionær, jeg ordinerede, har i korthed fremlagt min inderlige overbevisning om denne i mine øjne såre vigtige sag.

København d. 21 oktober 1823.

F. Münter.

Til det kongelige danske kancelli.

4. Kancelliet til Fyns biskop d. 6 december 1823.

[Efter at indholdet af biskoppens klage er refereret]

. . . . Efter desangående at have brevvekslet med biskoppen over Sælland har kancelliet under dags dato anmodet sidstnævnte om at pålægge hr Rønne for fremtiden at afholde sig fra et sådant forhold, som strider mod de grundsætninger, der indeholdes i pl. 9 oktober f. å. Og skulde kancelliet ved derom tjenstligst at meddele Deres højærværdighed underretning, lige tjenstlig anmode Dem om at pålægge vedkommende præster at nedtage de omhandlede missionsbøsser.

I skrivelsen til Sællands biskop var dog tilføjet, at kollegiet ikke miskendte hr. Rønnes gode hensigter.